

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK BIZOTTSÁGA

Brüsszel, 10.5.2006
COM(2006) 208 végleges

**A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE A TANÁCSNAK ÉS AZ EURÓPAI
PARLAMENTNEK**

**AZ EGYETEMEK KORSZERŰSÍTÉSI PROGRAMJÁNAK MEGVALÓSÍTÁSA:
OKTATÁS, KUTATÁS ÉS INNOVÁCIÓ**

A BIZOTTSÁG KÖZLEMÉNYE A TANÁCSNAK ÉS AZ EURÓPAI PARLAMENTNEK¹

AZ EGYETEMEK KORSZERŰSÍTÉSI PROGRAMJÁNAK MEGVALÓSÍTÁSA: OKTATÁS, KUTATÁS ÉS INNOVÁCIÓ

Bevezetés

Európa egyetemeinek² – beleértve az egymással összefüggő oktatási, kutatási és innovációs szerepüket – korszerűsítése nem pusztán a tágabb értelemben vett lisszaboni stratégia sikerének záloga, hanem az egyre inkább globális és tudásalapú gazdaság irányába tett lépések része. A változások menetrendjének fő elemeit az Európai Tanács határozta meg³ és adott nekik további lendületet: a 2005. októberi Hampton Court-i informális találkozón a kutatást és fejlesztést, valamint az egyetemeket az európai versenyképesség alapjaként ismerték el; az Európai Tanács 2006. tavaszi ülésén megállapodott abban, hogy határozottabb európai szintű fellépésre van szükség ezen egyetemekkel és kutatással kapcsolatos menetrend előreviteléhez, amelyet a megújult növekedési és foglalkoztatási partnerség keretében 2007 végére végre kell hajtani⁴. A növekedésről és foglalkoztatásról szóló integrált iránymutatásokon⁵ alapuló nemzeti reformprogramokban a tagállamok általában hivatkoznak e témákra, azonban alig néhány kezeli ezeket prioritásként. Pedig e változások Európa saját megközelítésének megújításához szükségesek, és nem valamely importált modell átvételéhez. Ugyancsak szükség van azokra az egyetemek **társadalmi szerepeinek megerősítéséhez** a kulturálisan és nyelvi sokszínű Európában.

E tekintetben az egyetemek alapvető helyi, regionális és nemzeti gyökerei mellett az európai keretek is egyre fontosabbá válnak. Az európai dimenzió a szélesebb körű műveletek, a nagyobb sokszínűség és a források intellektuális gazdagságával, ezenfelül az intézmények közötti együttműködés és verseny további lehetőségeivel kecsegtet.

E tekintetben a Bizottság már javaslatot tett az Európai Technológiai Intézet (EIT) létrehozására⁶, amely javaslat az e kihívásokra különösen megfelelő kezdeményezésként kedvező fogadtatásra talált a 2006. tavaszi európai tanácsülésen. Az intézet hozzájárulhat Európa tudományos, kutatási és innovációs képzési kapacitásának bővítéséhez, innovatív mintát biztosítva a meglévő egyetemek számára a változás inspirálására és irányítására, különösen a multidiszciplinaritás ösztönzésével és az üzleti élettal való szoros, a létjogosultságát biztosító partnerségek kialakításával. Az EIT önmagában természetesen nem lehet az egyetlen megoldás Európa egyetemeinek modernizálása útján.

¹ A Bizottság köszönetét fejezi ki valamennyi szakértőnek, akik megjegyzéseikkel és javaslataikkal hozzájárultak e dokumentum elkészítéséhez.

² E dokumentumban az „egyetemek” szó valamennyi felsőoktatási intézményre vonatkozik, tekintet nélkül nevükre és a tagállamokban meglévő státuszukra.

³ „Európa szellemi tőkéjének mozgósítása: tegyük lehetővé az egyetemek teljes körű hozzájárulását a lisszaboni stratégiához!” COM(2005) 152, 2005.4.20. és a 2005. november 15-i tanácsi állásfoglalás. Az innovatív Európa megteremtése, Esko Aho vezette szakértői csoport, Európai Bizottság, 2006. január

⁴ 2006. március 24-i 1 777/06 következtetések

⁵ COM(2005)141 végleges, 2005.4.12.

⁶ COM(2006) 77 végleges, 2006.2.22.

E közlemény az Európai Bizottság a tagállamokkal, az egyetemi, illetve tudományos körökkel az elmúlt években kezdeményezett párbeszédén⁷ alapul. Ennek tartalmát több szakemberrel személyesen is megvitatták (lásd a 2. mellékletet).

A TOVÁBBI KIHÍVÁSOK...

Mintegy 4000 intézménnyel, több mint 17 millió hallgatóval és mintegy 1,5 millió főnyi alkalmazottal – akik közül 435 ezren kutatók⁸ – **Európa egyetemei óriási potenciállal rendelkeznek**, ám e potenciált nem használják ki teljesen, és nem állítják hatékonyan Európa nagyobb növekedési és munkahely-teremtési céljainak megvalósítása szolgálatába.

A tagállamok nagyra értékelik saját egyetemeiket, és többen megpróbálták azokat részletes szervezési, ellenőrzési és túlságosan a részletekbe menő irányítási szabályokkal nemzeti szinten „megőrizni”, végül már nem kívánatos egységességet erőltetve rájuk.

Az egységesség iránti nyomás általában jó átlagteljesítményhez vezetett, azonban megnövelte az ágazat többnyire kis nemzeti rendszerekre és alrendszerekre való széttagoltságát. Mindez megnehezíti az együttműködést nemzeti szinten – az európai vagy nemzetközi szintről nem is beszélve –, és olyan feltételeket szab, amelyek megakadályozzák, hogy az egyetemek különbözővé váljanak, és a minőségre koncentrálhassanak.

A legtöbb egyetem továbbá ugyanazokat a képzéseket kínálja a kimagasló eredménnyel végzett fiatalok ugyanazon csoportja számára, és képtelen a tanulás és a tanulók új típusait meghonosítani, illetve kiszolgálni, pl. a felnőttek fokozatot nem adó átképzése vagy a nem a hagyományos utat bejáró tanulók számára nyújtott felzárkóztató képzések révén. Ez nemcsak a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok oktatáshoz való hozzáférését akadályozta, és gátolta a magasabb beiskolázási arányokat, de lelassította az innovációt a tantervek és a tanítási módszerek terén (pl. a vállalkozói tevékenység tekintetében⁹), akadályozta a munkaerő-piaci készségek és képességek szintjének növelésére irányuló képzési és átképzési lehetőségeket, és az egyetemi képesítések és a munkaerő-piaci kereslet közötti állandósult szakadékhoz vezetett. A diplomás munkanélküliek aránya sok tagállamban elfogadhatatlanul magas.

Ezenfelül a közigazgatási előírások még mindig akadályt jelentenek az egyetemek közötti átjárhatóság útjában, amely a más országban való tanulást, kutatási képzést vagy munkavállalást szolgálná. A képesítések egyetemi célú elismertetési eljárásai a legjobb esetben is hosszadalmasak; a legrosszabb esetben az elismerés sikertelensége és a nemzeti hitelek, kölcsönök vagy nyugdíjjogosultságok korlátozott hordozhatósága megakadályozza a hallgatókat, kutatókat és egyetemi tanárokat abban, hogy teljes körűen élvezzék a más tagállamok által nyújtott lehetőségeket.

Az egyetemeknek azt is el kell fogadniuk, hogy a kutatás többé már nem elszigetelt tevékenység: a hangsúly az egyéni kutatókról fokozatosan a kutatócsoportokra és a globális

⁷ „Az egyetemek szerepe a tudás Európájában” című COM(2003) 58 közlemény, a 2004-es liège-i konferencia és az egyetemi kutatások fórumának (Forum on UBR) jelentése – „European Universities: Enhancing Europe’s Research Base” (Európai egyetemek: Európa kutatási bázisának megerősítése)

⁸ Az e szakasz elemzéseit alátámasztó statisztikák a 2. mellékletben találhatóak. Az adatok forrása: az Eurostat.

⁹ Vö. a Bizottság 2006. február 13-i közleményével: „A vállalkozói készségek előmozdítása az oktatás és a tanulás révén”

kutatóhálózatokra tevődik át. A tudományos problémák általában túlmutatnak a hagyományos tudományágak struktúráján. az élvonalbeli kutatást egyre inkább az egyetemi tudományágak találkozási pontjain vagy multidiszciplináris környezetben végzik. Az egyetemek kutatási környezete versenyképesebb és globális, továbbá nagyobb kölcsönhatást tesz szükségessé.

Számos európai egyetem azonban még mindig alulbecsüli a tudás a gazdasággal és a társadalommal való megosztásának várható előnyeit, miközben az ipar nem fejlesztett ki megfelelő elnyelési képességet az egyetemi kutatás potenciáljának kihasználására. Ebből következik, hogy az üzleti közösséggel és a szélesebb társadalmi körökkel történő termékeny együttműködés továbbra is nehéz. Az üzleti közösség iránti nyitottság e hiánya a doktori fokozatot megszerzők karrierlehetőségeiben is megmutatkozik, akik egész pályafutásukat vagy egyetemi körökben vagy az iparban töltik, nem vállalkozókként.

Az ehhez hasonló szerkezeti és kulturális problémákat tovább súlyosbítja a hatalmas kettős finanszírozási hiány, amely az egyetemek oktatási és kutatási tevékenységét egyaránt érinti. Míg a beiskolázási arányok nőttek, a közfinanszírozás nem követte ezt a növekedést, és az európai egyetemek nem tudták e hiányt a magánszférából származó forrásokból pótolni. Az átlagos forráshiány a kutatási és oktatási tevékenységek esetében az egyesült államokbeli megfelelőjükkel összehasonlítva évente 10 000 euró/hallgatót tesz ki¹⁰. Ugyanakkor a magas színvonalú oktatás és kutatás egyre drágább, és a szűkös közfinanszírozási keretek mellett a hatóságok egyre szigorúbb feltételekhez kötik az egyetemi kutatások támogatását. Valószínűnek tűnik, hogy a jövőben a finanszírozási hiány pótlásához szükséges forrásokat nem állami forrásokból kell majd előteremteni.

Egyszóval **az európai egyetemek jelenleg számos fontos területen nem képesek kihasználni potenciáljukat.** Ennek eredményeképpen lemaradnak a tehetséges egyetemi oktatók és hallgatók felerősödött nemzetközi versenyében, és elesnek a gyorsan változó kutatási menetrendektől és a sikerhez szükséges kritikus tömeg, kiválóság és rugalmasság megteremtésének lehetőségétől. E kudarcok oka a túlzott állami ellenőrzés és az elégtelen finanszírozás együttes hatása.

Európának olyan egyetemekre van szüksége, amelyek **képesek saját erejükből építkezni és tevékenységeiket erre a saját erőre alapozni.** Míg valamennyi intézmény osztozik bizonyos közös értékeken és feladatokon, nem mindegyiknek van szüksége az oktatás és kutatás ugyanazon egyensúlyára, a kutatás és a kutatási képzés egyforma megközelítésére vagy a szolgáltatások és tudományágak ugyanazon keverékére. A kutatás a rendszerek egészének kulcsfeladata kell, hogy maradjon, ám nem feltétlenül valamennyi intézmény esetében. Ez lehetővé tenné egy jól tagolt rendszer létrejöttét, amely magában foglalna világszerte elismert kutatóintézeteket és kiváló nemzeti és regionális egyetemeket és testületek hálózatát, amelyek rövidebb műszaki képzést is biztosítanának. Egy ilyen rendszer mozgósítaná a tudás, a tehetség és az energia alapvető egyesített erőit az egyetemeken, és kiérdemelné – és képes lenne megteremteni – az ahhoz szükséges megnövekedett beruházásokat, hogy Európa egyetemei a világ legjobb intézményeivel érjenek fel.

¹⁰ A Bizottság a közleményhez csatolt munkadokumentuma: „Európa szellemi tőkéjének mozgósítása”, 42. bekezdés

... ÉS A SZÜKSÉGES VÁLTOZTATÁSOK

Ha a tagállamok mindezt teljesíteni akarják, meg kell teremteniük a szükséges feltételeket ahhoz, hogy az egyetemek javíthassák teljesítményüket, korszerűsödhessenek, és versenyképesebbé válhassanak – egyszóval, hogy maguk irányítsák saját újjászületésüket és kivegyék a részüket a lisszaboni stratégiában felvázolt tudásalapú társadalom megteremtéséből. Az európai szinten folyó viták a rendszerek korszerűsítése iránti egyre növekvő hajlandóságról tanúskodnak, és a következőkben felvázolt menetrendet alapjaiban senki sem vitatja. A cselekvés elsősorban a tagállamok és az egyetemek feladata. Áttekintve a vitát és figyelembe véve a sajátos európai jelleget a Bizottság a következő változtatásokat javasolja a siker érdekében:

1. AZ EGYETEMEKET KÖRÜLVEVŐ KORLÁTOK LEBONTÁSA EURÓPÁBAN

Lényegesen növelni kell a földrajzi és az ágazatok közötti mobilitást. Legalább duplájára kell növelni azon diplomások arányát, akik legalább egy trimesztert vagy szemesztert külföldön tanultak vagy az iparban szereztek gyakorlatot. Ez még inkább igaz a kutatókra.

A mobilitás valamennyi formáját az oktatás valamennyi szintjén (beleértve a doktori szintű kutatási képzést) explicit módon a tanulmányokat gazdagító, ugyanakkor az egyetemi kutatók és alkalmazottak szakmai előmenetelét javító tényezőként kell értékelni.

A nemzeti hiteleket és kölcsönöket teljes körűen hordozhatóvá kell tenni az EU-n belül. A nyugdíjjogosultságok teljes hordozhatósága a szakmai, nemzetközi vagy ágazatok közötti mobilitás más akadályainak felszámolásával párhuzamosan azért szükséges, hogy fokozza az alkalmazottak és a kutatók, és ezáltal az innováció mobilitását.

A bolognai folyamat konvergenciát teremt a képzési programok felépítésében és időtartamában; azonban ez önmagában nem teremti meg az egyetemek közötti fokozott mobilitás feltételeit. **A legfontosabb bolognai reformok 2010-re való eléréséhez nagy erőfeszítésre van szükség** valamennyi tagállam részéről. Ezek: egymásnak megfeleltethető képesítések (rövid képzési idejű programok [short cycle], alapfokozat [bachelor], mesterfokozat [master], doktori fokozat); rugalmas, korszerű tantervek valamennyi szinten, amelyek megfelelnek a munkaerőpiac igényeinek; és megbízható minőségbiztosítási rendszerek. Mindehhez célzott ösztönzőkre van szükség a felelős nemzeti hatóságok részéről annak érdekében, hogy a reformokat megfelelően hajtsák végre, ne pedig pusztán az előírásokkal való felületes megfeleltetésre törekedjenek. Az egyes tudományágak vagy szakmák tantervét az európai szintű tapasztalatok és bevált gyakorlatok alapján kell megújítani.

A szakmai képesítések elismeréséről szóló legutóbbi irányelv¹¹ egyszerűbbé és gyorsabbá tette a határokon átnyúlóan elismert szakmai gyakorlathoz szükséges képesítések megszerzését. Az oklevelek elismerését szintén felül kell vizsgálni a gyorsabb és kiszámíthatóbb eredmények érdekében (különösen az egyetemek elismerési gyakorlatának közzététele által): az oklevelek szakmai elismerése tekintetében a Bizottság azt javasolja, hogy **egyetlen kérelmezőnek se kelljen négy hónapnál hosszabb ideig várnia az oklevelek elismeréséről való döntésre.**

¹¹ 2005. szeptember 7-i 2005/36/EK irányelv, amelyet 2007 októberétől hajtanak végre.

2. AZ EGYETEMEK VALÓDI AUTONÓMIÁJÁNAK ÉS ELSZÁMOLTATHATÓSÁGÁNAK BIZTOSÍTÁSA

Az egyetemek csak akkor válhatnak innovatívvá és akkor képesek reagálni a változásokra, ha valódi autonómiát kapnak és elszámolási kötelezettséggel tartoznak. A tagállamoknak az egyetemi szektort egészként, általános szabályok, szakpolitikai célkitűzések, finanszírozási mechanizmusok, oktatási, kutatási és innovációs ösztönzők keretében kell irányítani. Az egyetemeknek pedig, miután megszabadultak a túlszabályozástól és a túlságosan a részletekbe menő irányítástól, el kell fogadni, hogy eredményeikről teljes, részletes *intézményi* elszámolási kötelezettséggel tartoznak a társadalom felé.

Ehhez **új belső irányítási rendszerekre** van szükség, amelyek stratégiai prioritásokon és a humán erőforrások szakmai irányításán, beruházási és igazgatási eljárásokon alapulnak. Ugyancsak szükséges, hogy az egyetemek **felszámolják** karokra, tanszékekre, laboratóriumokra és igazgatási egységekre való **széttagoltságukat**, és erőiket egyesítve a kutatás, tanítás és szolgáltatás intézményi prioritásaira fordítsák. A tagállamoknak kell felépíteni és jutalmazni az egyetemeken belüli irányítási és vezetési kapacitásokat. Ezt megtehetik az egyetemi irányítási és vezetési képzésnek szentelt nemzeti testületek felállításával, amelyek tanulhatnak a már meglévőktől.

3. AZ ÜZLETI KÖZÖSSÉGGEL VALÓ STRUKTURÁLT PARTNERSÉG ÖSZTÖNZŐINEK BIZTOSÍTÁSA

Közfeladatuk és általános társadalmi és kulturális szerepük megőrzése mellett az európai egyetemeknek egyre növekvő mértékben fontos gazdasági tényezővé is kell válniuk, amely képes jobban és gyorsabban reagálni a piaci igényekre, és tudományos és műszaki ismerteket erősítő partnerségeket kialakítani. Ez annak **felismerésével jár, hogy az egyetemek kapcsolata az üzleti közösséggel stratégiai fontosságú**, és részét képezi a közérdek szolgálata iránti elkötelezettségüknek.

Az üzleti közösséggel (beleértve a KKV-kat) való strukturált partnerségek lehetőséget teremtenek az egyetemek számára, hogy fokozzák a kutatási eredmények, a szellemi tulajdonjogok, szabadalmak és licenciák megosztását (például az egyetemeken induló vállalkozások vagy tudományos parkok létrehozása által). Ugyancsak növelhetik az oktatási és képzési programok gyakorlati alkalmazhatóságát a hallgatók és kutatók vállalkozásokhoz történő kihelyezésével, és javíthatják a kutatók szakmai előmenetelének kilátásait karrierjük bármely pontján azzal, hogy a tudományos jártasságot vállalkozói készségekkel egészítik ki. Az üzleti világgal való kapcsolatok további – például a kutatási kapacitás bővítésére, vagy az átképzési kurzusok biztosítására fordítható – finanszírozást is jelenthetnek, és felerősítik az egyetemi kutatásnak a KKV-kra és a regionális innovációra gyakorolt hatását.

Ezen előnyök biztosítása érdekében a legtöbb egyetemnek külső támogatásra lesz szüksége, hogy végrehajthassa a szükséges szervezeti változásokat, és felépítse a vállalkozói hozzáállást és az irányítási készségeket. Ezt elérhetik helyi „tudásteremtési és -átadási klaszterek” vagy üzleti kapcsolatok létrehozásával, közös kutatási vagy tudásátadási irodákkal, amelyek a helyi vagy regionális gazdasági szereplőkkel való kapcsolattartást szolgálhatják. Ebből következik, hogy a vállalkozói, irányítási és innovációs készségek kialakításának a diplomás képzés, a kutatási képzés és az egyetemi alkalmazottak élethosszig tartó tanulási stratégiai szerves részét kell képeznie.

4. A MUNKAERŐ-PIACI KÉSZSÉGEK ÉS KÉPESSÉGEK MEGFELELŐ KOMBINÁCIÓJÁNAK BIZTOSÍTÁSA

Az egyetemek életbevágóan fontos szerepet játszhatnak annak a lisszaboni célkitűzésnek az elérésében, miszerint Európát a globalizált, tudásalapú gazdaságban való sikerességhez szükséges készségekkel és képességekkel kell ellátni. A felsőfokú képesítések és a munkaerő-piaci igények közötti állandósult szakadék felszámolásához az egyetemi programokat **úgy kell felépíteni, hogy azok közvetlenül a diplomások foglalkoztathatóságát erősítsék**, és széles körű támogatást nyújtsanak a munkaerőpiacnak általánosabb értelemben is. Az egyetemeknek innovatív tantervet, tanítási módszereket és képzési/átképzési programokat kell biztosítaniuk, amelyek magukban foglalják az elhelyezkedéssel kapcsolatos szélesebb értelemben vett készségeket és a tudományág-specifikusabb készségeket egyaránt. A kreditrendszerbe beszámító ipari gyakornoki rendszert be kell építeni a tantervbe. Ez az oktatás valamennyi szintjére, azaz a rövid képzési idejű programokra, az alapképzésre, a mesterképzésre és a doktori programokra egyaránt alkalmazandó. Kiterjed továbbá a fokozatot nem adó felnőttképzésekre, pl. átképzések vagy a nem a hagyományos utat bejáró tanulók számára nyújtott felzárkóztató képzésekre. Ennek a **vállalkozói készségek** a hallgatók és kutatók körében történő ösztönzése érdekében túl kell mutatnia a munkaerő-piaci igényeken.

Doktori szinten ez azt jelenti, hogy a hivatásos kutatói pályára készülőknek a kutatási technikákon felül jártasságot kell szereznük a kutatás- és a szellemi tulajdonjog-menedzsment, a kommunikáció, a hálózatépítés, a vállalkozói készségek és a csapatmunka terén.

Általánosabb értelemben az egyetemeknek közvetlenebbül kell szembenézni az **élethosszig tartó tanulás menetrendjéből** fakadó kihívásokkal és lehetőségekkel. Az élethosszig tartó tanulás kihívása megköveteli az egyetemektől, hogy nyitottabbak legyenek az életciklusukban már előbbre tartó potenciális hallgatók befogadására. Ez lehetőséget jelent az egyetemeknek, mivel lehet, hogy a várható demográfiai változások következtében a közvetlenül a középiskolából kilépő hallgatók beiskolázási aránya egyébként csökkenne a következő években.

Összefoglalva, míg a diplomások munkaerő-piaci integrálása a munkáltatókkal, a szakmai szervezetekkel és a kormányokkal közös felelősség, a munkaerő-piaci sikert az egyetemi teljesítmény minőségének egyik mutatójaként lehetne felhasználni, amelyet szabályozási, finanszírozási és értékelési rendszerek segítségével lehetne elismerni és jutalmazni.

5. A FINANSZÍROZÁSI HIÁNY CSÖKKENTÉSE ÉS AZ OKTATÁS ÉS KUTATÁS FINANSZÍROZÁSÁNAK HATÉKONYABBÁ TÉTELE

Az egyetemek az európai kutatásban betöltött fontos szerepének köszönhetően az EU célja, miszerint 2010-re a GDP 3%-át kell a K+F-re fordítani, nagyobb beruházásokat tesz szükségessé az egyetemi kutatásba¹². Mint már a lisszaboni stratégia előrehaladásáról szóló éves jelentésében¹³ kifejtette, a Bizottság azt javasolja, hogy az EU a következő évtized alatt

¹² Lásd: „Több kutatás és innováció - Beruházás a növekedés és a foglalkoztatás érdekében: közös megközelítés”, COM(2005) 488 2005. október 12.

¹³ COM(2006) 30 végleges, 2006.1.25.

arra törekedjen, hogy a **GDP legalább 2%-át¹⁴ (beleértve a magán- és a közfinanszírozást) a korszerűsített felsőoktatási ágazatra fordítsa.** Az OECD-tanulmányok például azt mutatják, hogy az egyetemi képzés megszerzésére fordított összegek a reálkamatnál jobban térülnek meg.¹⁵

A hallgatótámogatási modellek ma elégtelennek bizonyulnak a hallgatók egyenlő hozzáféréseinek és a kevésbé kedvező háttérrel rendelkező hallgatók sikerre való esélyének biztosításához. Ez szabad hozzáférésre is igaz, amely nem feltétlenül garantálja a társadalmi egyenlőséget. A tagállamoknak tehát kritikusan kell megvizsgálniuk a hallgatói tandíjak és támogatási modellek jelenlegi arányát, azok tényleges hatékonyságának és kiegyensúlyozottságának fényében. A tanításban és a kutatásban nem lehet kiválóságot elérni, ha a társadalmi-gazdasági háttér akadályt jelent a bejutás és a kutatói előmenetel útjában.

Az egyetemeket inkább annak alapján kell finanszírozni, amit tesznek, nem annak alapján, amik, **a finanszírozást a megfelelő eredményekre, nem pedig a bemeneti oldalra összpontosítva,** és a finanszírozást az intézményi profilok változatosságához igazítva¹⁶. Az egyetemeknek nagyobb felelősséget kell vállalniuk saját hosszú távú pénzügyi fenntarthatóságukért, különösen a kutatás terén: ez feltételezi kutatási finanszírozási portfólióik proaktív diverzifikációját a vállalkozásokkal (beleértve a határokon átnyúló konzorciumokat), alapítványokkal és más magánszfériből származó forrásokkal való együttműködés által.

Minden egyes országnak meg kell tehát találnia a helyes egyensúlyt az alap-, a versenyképes és az eredményalapú finanszírozás között (amelyet szilárd minőségbiztosítási rendszer támaszt alá) a felsőoktatás és az egyetemi kutatás számára. A versenyképes finanszírozást intézményi értékelési rendszerekre és diverzifikált teljesítménymutatókra kell alapozni, világosan meghatározott célokkal és a nemzetközi teljesítményértékelés által támogatott mutatókkal mind a bemeneti oldal, mind a gazdasági és társadalmi eredmények tekintetében.

6. AZ INTERDISZCIPLINARITÁS ÉS A TRANSZDISZCIPLINARITÁS ERŐSÍTÉSE

Az egyetemeknek képesnek kell lenniük tanítási és kutatási menetrendjük átalakítására a meglévő területeken való új fejlemények és a tudományos kutatás új vonulatai által nyújtott lehetőségek kihasználása érdekében. Ehhez **nem annyira a tudományágakra, mint inkább a kutatási területekre** kell koncentrálni (pl. zöld energiák, nanotechnológia), szorosabban összekötve azokat a kapcsolódó vagy kiegészítő területekkel (beleértve a humán- és társadalomtudományokat, a vállalkozói és irányítási készségeket), továbbá megerősítve a

¹⁴ 2002-ben az egyetemekre fordított közvetlen kiadások uniós átlaga 1,1% volt, míg az Egyesült Államokban 2,6%. Az USA oktatásra fordított kiadásainak kevesebb mint a felét finanszírozták állami forrásból (közvetlen kiadás), míg az uniós tagállamok többségében ez az aránya több mint 75%-os volt (néhány tagállamban pedig megközelítette a 100%-ot). Az adatok forrása: Eurostat

¹⁵ „The Economics of Knowledge: why education is key for Europe’s success, (Andreas Schleicher, 2006) http://www.lisboncouncil.net/files/download/Policy_Brief_Economics_of_Knowledge_FINAL.pdf

¹⁶ A kutatást végző egyetemeket nem lehet ugyanazon az alapon értékelni és finanszírozni, mint más, a kutatásban gyengébb, azonban a hátrányos helyzetű hallgatók integrálásában vagy a helyi ipar és szolgáltatások tevékeny motorjaként való működésben erősebb egyetemeket. A kutatási tevékenységet végző egyetemek esetében a végzősök aránya, az átlagos tanulmányi idő és a diplomás foglalkoztatottság aránya mellett más kritériumokat is figyelembe kell venni: a kutatási eredményeket, a sikeres versenyképes finanszírozási pályázatokat, publikációkat, hivatkozásokat, szabadalmakat, licenciat, egyetemi kitüntetések és/vagy nemzetközi partnerségeket stb.

hallgatók, kutatók és kutatócsoportok közötti kölcsönhatást a tudományágak, ágazatok és kutatási szervezetek közötti nagyobb mobilitás által.

Mindehhez a személyzeti igazgatás, az értékelési és finanszírozási kritériumok, a tanítás és a tantervek, és mindenekelőtt a kutatás és a kutatási képzés új intézményi és szervezeti megközelítésére van szükség.

Az inter- és transzdiszciplinaritás jelentőségét nemcsak az egyetemeknek és a tagállamoknak kell elismerni és integrálni, hanem a szakmai szervezeteknek és finanszírozási tanácsoknak is, amelyek még mindig elsősorban a hagyományos, egyetlen tudományágra építő értékelésen, struktúrákon és finanszírozási mechanizmusokon alapulnak.

7. A TUDÁS AKTIVÁLÁSA A TÁRSADALOMMAL VALÓ KÖLCSÖNHATÁS RÉVÉN

A társadalom egyre inkább tudásalapúvá válik, és a tudás kezd a gazdasági növekedés fő motorjának számító fizikai erőforrások helyébe lépni. Az egyetemeknek ezért úgy kell – különösen a kutatással kapcsolatos – tevékenységük helyénvalóságát kommunikálni, hogy **a tudást megosztják a társadalommal, és intenzívebbé teszik a párbeszédet valamennyi érdekelt féllel**. A tudományos szakemberek és a laikusok közötti kommunikációra nagy szükség van, az sokszor mégsem valósul meg.

Ehhez az egyetemeknek sokkal egyértelműbben el kellene kötelezni magukat az élethosszig tartó tanulás lehetőségei, valamint egy konferenciákon, nyilvános műveleteken, kihelyezéseken, vitafórumokon, a diákokkal, a polgárokkal és a helyi vagy regionális szereplőkkel folytatott strukturált párbeszédre alapuló széles körű kommunikációs stratégia mellett. A korábbi formális és informális oktatással és az üzleti világgal (beleértve a KKV-kat és más kisebb egységeket) való együttműködésnek e tekintetben is fontos szerepe lesz.

A külvilággal való kölcsönhatás az egyetemek tevékenységét általában, oktatási, képzési és kutatási menettrendjüket pedig különösen fokozatosan a polgárok és a társadalom általánosabb érdekeihez fogja igazítani. Segíti az egyetemeket abban, hogy megismertessék a nagyközönséggel különböző tevékenységeiket, és hogy meggyőzzék a társadalmat, a kormányokat és a magánszférát arról, hogy beruházásra érdemesek.

8. A KIVÁLÓSÁG JUTALMAZÁSA A LEGMAGASABB SZINTEN

A kiválóságot a verseny szüli, és elsősorban kari vagy tanszéki szinten alakul ki – kevés egyetem ér el kiválóságot a különböző területek széles skáláján. A nagyobb mobilitással és az erőforrások jobb összpontosításával kombinált **megnövekedett verseny** képessé teszi az egyetemeket és ipari partnereiket arra, hogy nyitottabb és kihívásokban gazdagabb munkakörnyezetet teremtsenek a legtehetségesebb hallgatók és kutatók számára, vonzóbbá téve magukat az európaiak és az Európán kívüliek szemében egyaránt. Az egyetemeknek képeseknek kell lenni arra, hogy **a legjobb egyetemi tanárokat és kutatókat vonzzák magukhoz**, őket rugalmas, nyílt és átlátható eljárások útján vegyék fel, a kutatás- vagy

csoporthoz vezetői számára teljes kutatási függetlenséget biztosítsanak és vonzó szakmai előmeneteli lehetőségeket kínáljanak az alkalmazottak számára¹⁷.

A kiválóság azt is megköveteli, hogy a tagállamok vizsgálják felül az általuk a mester-, a doktori és a posztdoktori szinteken nyújtott lehetőségeket, beleértve a kapcsolódó tudományágak és készségek arányát. A posztdoktori lehetőségekre továbbra sem vagy alig fordítanak figyelmet. E téren messzemenő változásokra van szükség. Az egyes egyetemeknek meg kell határozniuk, melyek azon különleges területek, ahol kiválóságot érhetnek el, és ezekre kell koncentrálniuk.

Európai szinten a diplomás és doktori iskolákat azzal kell ösztönözni, hogy hálózatba szervezik azokat, amelyek megfelelnek a következő legfontosabb kritériumoknak: kritikus tömeg, transz- és interdiszciplinaritás, erős európai dimenzió, a hatóságoktól és az ipartól érkező támogatás, a kiválóság területeinek meghatározása és elismerése, posztdoktori lehetőségek biztosítása, megfelelő minőségbiztosítás stb.

E tekintetben mindenekelőtt két kezdeményezés fogja erősíteni a kiválóságért folyó versenyt: az Európai Technológiai Intézet és az Európai Kutatási Tanács létrehozására tett javaslatok¹⁸.

9. AZ EURÓPAI FELSOÓKTATÁSI ÉS KUTATÁSI TÉRSÉG ISMERTSÉGÉNEK ÉS VONZEREJÉNEK NÖVELÉSE VILÁGSZERTE

Az európai egyetemek között az elmúlt évtizedekben kialakított széles körű együttműködés, mobilitás és hálózatok megteremtették a fokozottabb nemzetközivé tétel megfelelő feltételeit. A legtöbb egyetemnek már van tapasztalata többoldalú konzorciumokkal, és sokan vesznek részt közös képzésekben vagy kettős diplomáról szóló megállapodásokban. Az Erasmus Mundus mesterképzései bebizonyították, hogy e világon egyedülálló európai kezdeményezések megállják a helyüket a globális szinten. **A folytatódó globalizáció azt jelenti, hogy az Európai Felsőoktatási Térségnek és az Európai Kutatási Térségnek teljesen nyitottnak kell lennie a világ felé, és világszinten versenyképes szereplővé kell válnia.**

Ez azonban csak akkor lehetséges, ha Európa komoly erőfeszítéseket tesz az egyetemek minőségének javításáért, illetve vonzerejük és globális ismertségük növeléséért.

Az egyik – európai és tagállami szintű – lehetőség az lenne, ha a szükséges pénzügyi eszközökkel támogatott, jobban strukturált nemzetközi együttműködést építenének ki az EU szomszédos országaival és világszerte két-, illetve többoldalú megállapodások révén. Ebből az is következik, hogy a tagállamok, tiszteletben tartva az EU „agyelszívás” elleni kötelezettségvállalását, megnyitják finanszírozási modelljeiket az Európán kívüliek számára is, és lehetőséget biztosítanak az egyetemi alkalmazottak csereprogramjaira, valamint az Európán kívüli kutatók és egyetemi tanárok szakmai tevékenységére. Az „agyak mobilitását” ugyancsak elő kell segíteni azon európai hallgatók, oktatók és kutatók esetében, akik úgy döntöttek, munkaképes koruk egy részét Európán kívül töltik.¹⁹ A külföldön időszakosan

¹⁷ A kutatókra vonatkozó eljárásoknak összhangban kell lenniük a Kutatók Európai Chartájáról és a kutatók felvételi eljárásának magatartási kódexéről szóló C(2005) 576 bizottsági ajánlással.

¹⁸ COM(2005) 441 végleges, 2005.9.21.

¹⁹ Lásd a külföldön élő európai kutatókat összefogó kísérleti kezdeményezést (ERA-Link), <http://www.eurunion.org/legislat/ste/eralink.htm>

munkát vállaló egyrészt eszköz a küldő és/vagy a fogadó ország számára, mivel ő a külföldi szakmai kapcsolatok záloga, a tudás megosztásának mintegy hídfője. Másrészt megnöveli Európa oktatási és kutatási tevékenységének, illetve harmadik országok humántőke-fejlesztésének megbízható partnerekénti ismertségét.

A legalapvetőbb kérdés az EU-n kívüli hallgatók és kutatók belépésére vonatkozó jogi és adminisztratív eljárások egyszerűsítése és felgyorsítása. A harmadik országokból érkező kutatók fogadása és tartózkodása tekintetében 2005-ben fogadták el, és 2007 folyamán emelik be a nemzeti jogba a „kutatói vízum” csomagját – amely egy irányelvből és két ajánlásból áll a harmadik országbeli állampolgároknak az Európai Közösség területén folytatott tudományos kutatás céljából való fogadására vonatkozóan²⁰.

Ahhoz, hogy vonzó kép alakuljon ki az európai egyetemekről, azért is tenni kell, hogy az európai felsőoktatásban megszerzett fokozatokat Európán kívül könnyebben elismerjék. Először azonban az EU-n belüli kölcsönös elismertetőséget kell elérni; a szakmai képesítések elismeréséről szóló legutóbbi irányelv ezt szakmai célra már egyszerűbbé tette. **Az oklevelek elismerése tekintetében további erőfeszítésekre van szükség.** A képesítések és az egymásnak megfeleltethető minőségbiztosítási rendszerek jelenleg formálódó koherens keretrendszere²¹ is elő fogja segíteni mindezt. Az egyetemek konzorciuma által közösen kínált „európaibb” képzések megléte, amely mester- vagy doktori szintű közös vagy kettős fokozat megszerzéséhez vezet, szintén segíthet Európa vonzerejét növelni a nem európai hallgatók, oktatók és kutatók szemében.

...ÉS A BIZOTTSÁG TEENDŐI

A Bizottság az egyetemek korszerűsítésében nem közvetlen szereplő, de betöltheti a katalizátor szerepét, amely politikai lendületet és célzott finanszírozási támogatást nyújt a reformok és a korszerűsítés számára.

A Bizottság az új politikai lendületet a tagállamokkal koordinált kölcsönhatással támogathatja, a koordináció nyílt módszerével, meghatározva és elterjesztve a bevált gyakorlatot és támogatva a tagállamokat a hatékonyabb egyetemi rendszerek keresésében. Az Oktatás és képzés 2010 munkaprogram keretében létrehozott „tanulócsoportokban” folyó munka különösen hatékony eszközt jelent az európai egyetemek előtt álló kihívásokra adandó válaszok megtalálásához. A bevált gyakorlat átadásához biztosított fórummal és az innovatív megoldások megtalálásához az EU-s szint valódi hozzáadott értéket jelent.²² A Bizottság megkönnyítheti az egyetemek, szociális partnerek és munkáltatók közötti párbeszédet is az üzleti közösséggel való strukturált partnerség előmozdítása érdekében.

Finanszírozást is biztosíthat, amely jelentős hatással lehet az egyetemek minőségére és teljesítményére. Beleértve az egyetemeket az e közleményben felvázolt célok elérésben segítő

²⁰ A három eszközt 2005. november 3-án tették közzé a Hivatalos Lapban (HL L 289., 2005.11.3.) A két ajánlás azonnal hatályba lépett, míg a tagállamoknak két év áll rendelkezésére (2007 novemberéig), hogy végrehajtsák ezt és a 2004. december 13-i 2004/114/EK tanácsi irányelvet (HL L 375., 2004.12.23.)

²¹ Például a felsőoktatás terén a minőségbiztosítással kapcsolatos további európai együttműködésről szóló legutóbbi európai parlamenti és a tanácsi ajánlás (HL L 64., 2006.3.4.) és az európai képesítési keretrendszerről folyó konzultációk révén.

²² A fenti 2. szakaszban említett növekvő irányítási potenciál az egyetemeken belül jó példa lehet erre.

ösztönzőket. Nemcsak a 2007–2013 közötti időszakra szóló új programok (7. EU K+F keretprogram, az élethosszig tartó tanulás programja, versenyképességi és innovációs program), hanem a strukturális alapok és az EBB kölcsönei is²³.

A strukturális alapok biztosíthatják az egyetemi létesítmények és erőforrások fejlesztéséhez, az egyetemi és az üzleti közötti partnerségek létrehozásához, a regionális vagy tagállami gazdasági fejlesztési célkitűzésekhez kapcsolódó kutatás és innováció támogatásához szükséges finanszírozást. A strukturális alapok decentralizált irányítási rendszere által lehetővé válik a regionális sajátosságok figyelembe vétele. A tagállamoknak, regionális hatóságoknak és egyetemeknek teljes mértékben ki kell használniuk e lehetőségeket, hogy javítsák az oktatás, a kutatás és az innováció közötti szinergiákat, különösen az EU gazdaságilag kevésbé fejlett tagállamaiban és régióiban.

A javasolt Európai Technológiai Intézet irányítási struktúrájában szerepet játszik majd a kiválóság, az interdiszciplinaritás, a központok, valamint a tudományos akadémiák és az üzleti világ közötti hálózatépítés, amely e közlemény üzenetére reagál. Az intézet tehát Európa tudományos oktatásának megerősítéséhez való közvetlen hozzájárulásán túl a korszerű megközelítés, irányítás és üzleti partnerség értékeinek zászlóshajója lesz.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az egyetemek kulcsszerepet töltenek be Európa jövőjében és a tudásalapú gazdaságba és társadalomba való sikeres átmenetben. A gazdaság és társadalom e kulcsfontosságú ágazatának azonban mélyreható szerkezetátalakításra és korszerűsítésre van szüksége, hacsak Európa nem akarja elveszíteni a globális oktatási, kutatási és innovációs versenyt.

A szükséges szerkezetátalakítás és korszerűsítés végrehajtásához valamennyi résztvevő összehangolt fellépésére van szükség:

- a tagállamoknak a növekedésről és foglalkoztatásról szóló integrált iránymutatások²⁴ és nemzeti reformprogramjaik végrehajtása során meg kell hozniuk a szükséges intézkedéseket az egyetemekkel kapcsolatban, beleértve az irányítás, a valódi autonómia megadása, az elszámoltathatóság, az innovációs képességek, a felsőoktatáshoz való hozzáférés és a felsőoktatási rendszerek a képességekkel szembeni új elvárásokhoz történő igazításának aspektusait.
- Az egyetemeknek stratégiai szempontú döntéseket kell hozniuk, és finanszírozási alapjaik kiterjesztése érdekében belső reformokat kell véghezvinniük, megerősítve kiválósági területeiket és fejlesztve versenyhelyzetüket; ezekhez az átalakításokhoz pedig elengedhetetlenek az üzleti közösséggel és más potenciális partnerekkel kialakított strukturált partnerségek.
- A Bizottság a közösségi lisszaboni program²⁵ végrehajtásával, a szakpolitikai párbeszédrel és a kölcsönös tanulással járulhat hozzá e célokhöz, különösen az Oktatás és képzés 2010

²³ Az e szakaszban leírt támogatások feltétele a program és más kapcsolódó jogszabályok elfogadása.

²⁴ Elsősorban a 7. (K+F), 8. (innováció), 23. (humán tőkébe való beruházás) és 24. (a képességekkel szembeni új elvárásokhoz való igazodás) iránymutatás.

²⁵ COM(2005) 330 végleges, 2005.7.20.

munkaprogram keretében, valamint a tagállamoknak és az egyetemeknek a korszerűsítési tevékenységhez nyújtott pénzügyi támogatás révén.

A Bizottság felkéri a Tanácsot és az Európai Parlamentet, hogy világos üzenetet fogalmazzanak meg az EU az egyetemeken szükséges szerkezetátalakítás és korszerűsítés iránti elkötelezettségéről, és hogy kérjenek fel minden érintettet az e menetrend előreviteléhez szükséges lépések azonnali megtételére.

1. melléklet

Statisztikai táblázatok

1. táblázat:

Finanszírozási hiány a kutatási beruházás terén (valamennyi szereplő által végzett kutatások, beleértve az egyetemeket) 2003-ban

	EU 25	USA	Japán
A K+F intenzitása a GDP százalékában	1,92	2,59	3,15

Forrás: a Kutatási és az Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóságok az Eurostat adatain alapuló becslései

2. táblázat:

Bruttó beiskolázási arányok (valamennyi hallgató életkorra való tekintet nélkül a hallgató korú lakosság százalékában) a felsőfokú oktatásban 2003-ban

	EU 25	USA	Japán
Valamennyi hallgató a 20-24 év közötti lakosság százalékában	57%	81%	50%

Forrás: Eurostat

3. táblázat:

Felnőttek felsőoktatási beiskolázási aránya 2003-ban

	EU 25	USA	Japán
A 30-39 év közötti lakosság százalékában a felsőoktatásban	30-34 év: 4,1%	30-34 év: 7,0%	:
	35-39 év: 1,8%	35-39 év: 4,9%	:

Forrás: Eurostat

4. táblázat:

Végzett és foglalkoztatott kutatók 2003-ban

		EU 25	USA	Japán
Új PhD-hallgatók	Valamennyi tudományág	88 100*	46 000	14 500
	Matematika, természettudomány és műszaki tudományok	37 000	16 200	5 500
Kutatók teljes munkaidős foglalkoztatottsága	Összesen	1 167 000	1 335 000 ²⁶	675 000
	Kutatók a gazdaságilag aktív lakosság arányában 1000 főre vetítve	5,5	9,1 ²⁷	10,1

Forrás: Eurostat és OECD

Megjegyzés: a Görögországra vonatkozó adatok hiányoznak.

5. táblázat:

²⁶ OECD-becslés 2002-re

²⁷ 2002-es adatok

Az ún. „három szabadalmi családok” (az EU-ban, az USA-ban és Japánban egyszerre bejelentett szabadalmak) összességében való részesedés

2000-ben, százalékban

	EU 25	USA	Japán
A hármás szabadalmi családokban való részesedés	31,5	34,3	26,9

Forrás: A Kutatási Főigazgatóság 2005. évi legfontosabb számadatai (Key Figures 2005)

6. táblázat: Diplomás munkanélküliek aránya 2003-ban

	EU 25	USA	Japán
A munkanélküliség aránya a felsőfokú képzésben részt vett, 20-24 év közötti lakosság körében	12,3	1,6	:
A munkanélküliség aránya a felsőfokú képzésben részt vett, 25-29 év közötti lakosság körében	8,5	2,6	:

Forrás: Eurostat és OECD

7. táblázat:

(Állampolgárság szerint) külföldi hallgatók a felsőoktatásban részt vevő hallgatók százalékában 2003-ban

	Ausztrália	Svájc	Új-Zéland	EU 25	Norvégia	USA	Japán	Oroszország	Korea
Külföldi hallgatók a felsőoktatásban részt vevő valamennyi hallgató százalékában	18,7	17,7	13,5	6,2	5,2	3,5	2,2	0,8	0,2

Forrás: Eurostat és OECD

2. melléklet

Köszönetnyilvánítás

E dokumentum elkészítése során a Bizottság a következő szakértőkkel konzultált személyesen:

Vladimir Bálež (Szlovák Műszaki Egyetem, Pozsony);

Olivier Blanchard (Massachusetts Institute of Technology, USA);

Ivor Crewe (Essex University, UK);

Federico Mayor Zaragoza (Fundación Cultura de Paz, Madrid);

Linda Nielsen (Koppenhágai Egyetem);

Mario Monti (Bocconi Egyetem, Milánó);

Jan Sokol (Károly Egyetem, Prága);

Georg Winckler (Bécsi Egyetem).

E szakemberek személyes nézőpontból fűztek megjegyzéseket e dokumentumhoz, amelyért az egyedüli felelősség az Európai Bizottságot terheli.

A Bizottság szintén köszönetet mond az egyetemi alapú kutatásról rendezett fórum (*Forum on University-based Research*) tagjainak a közleményben tárgyalt témák vitájához történő hozzájárulásukért.

http://europa.eu.int/comm/research/conferences/2004/univ/pdf/enhancing_euoperesearchbase_en.pdf